

İSTANBUL VE ANKARA'DAKİ BİR GRUP ASKER ARASINDA SİGARA İÇME SIKLIĞI VE BUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Dr. Bilal BAKIR (*), Dr. Mahir GÜLEÇ (*), Dr. Nazmi TÜMERDEM (*),
Dr. Mustafa ÖZER (**), Dr. Selim KILIÇ (*), Dr. Metin HASDE (*)

Gülhane Tıp Dergisi 45 (1) : 53 - 57 (2003)

ÖZET

Sigara içme sıklığının ve bunu etkileyen faktörlerin belirlenebilmesi amacıyla gerçekleştirilen bu kesitsel çalışmaya sistematik örnekleme yöntemle seçilmiş olan 1129 asker dahil edilmiştir. Yüz yüze anket uygulanarak toplanan veriler sonucunda, sigara içme prevalansı %69.6 olarak bulunmuştur. Askerin öğrenim düzeyinin, askerin annesinin öğrenim düzeyinin, askerin babasının öğrenim düzeyinin ve sosyo-ekonomik düzeyin yüksekliğinin sigara içme sıklığındaki artış ile ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca, yaşanan coğrafi yerin büyüklüğünün ve arkadaş çevresinin de sigara içme durumu açısından risk faktörleri olduğu tespit edilmiştir. Bu arada, aile tipi, medeni durum ve gelir durumu gibi değişkenlerin sigara içme bakımından anlamlı risk faktörleri olmadığı görülmüştür. Sonuç olarak, sigaraya karşı yapılacak çalışmaların okul çağlarının daha erken dönemlerine indirilmesinin uygun olacağı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sigara İçme Durumu, Askerlik.

SUMMARY

The Prevalence and the Affecting Factors of Smoking Among a Group of Soldiers in Ankara and Istanbul

This cross-sectional survey which was achieved among 1129 soldiers -selected by systematic sampling- in order to determine the prevalence of and factors affecting the cigarette smoking. Data were gathered by face to face questionnaires and it was found that the prevalence of cigarette smoking was 69.6%. It has been seen that the increase in education level of the soldier, the education level of the soldier's mother, the education level of the soldier's father and socio-economic level have been associated with increase in cigarette smoking.

(*) Gülhane Askeri Tıp Akademisi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

(**) TSK Sağlık Komutanlığı

Reprint Request: Dr. Bilal BAKIR, GATA Halk Sağlığı Anabilim Dalı, 06018, Etlik/ANKARA

Kabul Tarihi: 20.01.2003

Besides, size of the living place and surrounding friends have been found to be risk factors for cigarette smoking. Meanwhile, sort of family, marital status and income have not been determined as risk factors. As a result, it has been found that the activities against cigarette smoking should be performed in earlier school times.

Key Words: Cigarette Smoking, Military Service.

GİRİŞ

Sigara, günümüzün en önemli sağlık sorunlarından birini oluşturmaktadır. Özellikle solunum sistemi ve kardiyovasküler sistem başta olmak üzere, vücudun hemen bütün sistemlerini ve organları etkilediği, hatta intihar girişimlerinde de yerinin olduğu çeşitli çalışmalarda gösterilmiş olmasına karşılık, tütün, özellikle de sigara tüketimi her geçen gün artmaktadır (1,2,3). Sigaraya bağlı ölümler, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) en önemli önlenebilir ölüm sebebidir. Bin dokuz yüz altmış beşte %42.4 olan sigara içme sıklığı 1995'te %24.7'ye düşmüş olmasına rağmen, halen 47 milyon kişinin sigara kullanması nedeniyle büyük bir halk sağlığı problemi olarak kabul edilmektedir (4). 1988 (bin dokuz yüz seksen sekiz) yılında yapılan bir araştırma sonucuna göre, Türkiye'de 15 yaş üstü nüfusun %43.6'sı sigara içmekte ve 1945'lerde 1.2 kg olan kişi başına yıllık tütün tüketim miktarının 1983'te giderek artan bir şekilde 3.3 kg'a kadar çıktığı bulunmuştur (2,5).

Yapılanması ve disiplini nedeniyle daha stresli bir ortam olan askerlik sürecinde ise sigara kullanımı ile ilgili olarak yapılmış çok fazla çalışma bulunmamaktadır. ABD'de yapılmış olan bazı çalışmalarda, askeri görevlere bağlı stresin sigaraya başlama konusunda önemli bir etken olduğu yönünde bulgulara rastlanmıştır (6,7). Diğer taraftan, bazı çalışmalarda da, aşırı sigara tüketiminin askerlerin eğitim başarılarını etkilediği de gösterilmiştir (8). Bunun yanı sıra, 1980'de %51 olan ve sivilere göre çok daha yüksek olan sigara içme sıklığının 1992'de %35'e kadar düştüğü (9), ancak sonrasında yine %75'lik bir yükseliş gösterdiği bildirilmiştir (10).

Bu çalışmada da, İstanbul Jandarma Bölge Komutanlığı ve Ankara Mamak Muhabere Okulu

askerleri arasında, sigara içme sıklığı ile bunu etkileyebilecek faktörler ortaya konmaya çalışılmış, böylece, bu konudaki bilgi birikimine ve dolayısıyla, sigara ile mücadele stratejilerine katkı sunulması amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Kesitsel olarak planlanmış bu araştırmada, evren olarak İstanbul Jandarma Bölge Komutanlığı ve Ankara Mamak Muhabere Okulundaki toplam 5651 asker alınmıştır. Bu askerler arasından, Jandarma Bölge Komutanlığındaki 3453 asker arasından 690, Mamak Muhabere Okulundaki 2198 asker arasından ise 439 olmak üzere, her beş askerden biri alınacak şekilde, sistematik örnekleme yöntemle seçilen 1129'una yüz yüze anket uygulanarak veriler toplanmıştır.

Bağımlı değişken olarak sigara içme durumu, sigaraya başlama yaşı, sigara içme miktarı ve süresi alınmıştır. Bağımsız değişken olarak ise bağlı bulunulan birlik, yaş, öğrenim durumu, medeni durum, aile tipi, gelir durumu, yaşanılan yerleşim merkezi, anne babanın öğrenim durumu ve meslekleri alınmıştır.

Toplanan veriler SPSS 9.0 programına yüklenmiş ve daha sonra X², t-testi ve ANOVA testleri kullanılarak istatistiksel analizleri gerçekleştirilmiş, ANOVA yapılırken gruplar arasındaki farklılıkları tespit etmek için Tukey'in post-hoc testleri kullanılmıştır. Sigara ile ilgili genel risk faktörleri ve stratejiler belirleneceği için sonuçlar İstanbul ve Ankara'daki birliklere göre ayrı ayrı verilmemiş, birleştirilerek sunulmuştur.

Genel olarak 20.9±1.4 olarak bulunan yaş ortalaması, Jandarma Bölge Komutanlığı'na bağlı askerlerde 21.3±1.5, Mamak Muhabere Okulu'nda ise 20.4±1.0 olarak gerçekleşmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılan askerlerin sosyo-demografik özellikleri ile ilgili veriler Tablo I'de sunulmuştur.

Askerler arasında babası okur yazar olmayanların payı %12.8, annesi okur-yazar olmayanların payı ise %37.2 olarak bulunmuştur. İlkokul mezunu olma durumu hem anneler arasında (%43.6) hem de babalar arasında (%59.6) en yüksek sıklıkta saptanmıştır. Lise ve yüksek okul mezunu olanların payı ise babalar arasında %7.3, anneler arasında da %3.3 olarak gerçekleşmiştir.

Askerlerin %91.5'i annelerinin ev hanımı olduğunu, sadece %0.8'i yöneticilik yaptığını bildirmiştir. Bunun yanı sıra, %38.7'si babasının

çiftçi, %29.4'ü esnaf, %26.9'u da işçi-memur statüsünde olduğunu %1.5'i ise yöneticilik yaptığını belirtmiştir. Ayrıca, askerlere ilk sigarayı %78.9 sıklıkta arkadaşının ikram ettiği, sadece %1.1'ine anne-babasının ikram ettiği bulunmuştur.

TABLO - I

Araştırmaya Katılan Askerlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı (Ankara, 2002)

Öğrenim durumu	n	%
Okur-yazar değil	33	2.9
Okur- yazar	48	4.3
İlkokul mezunu	437	38.7
Ortaokul mezunu	229	20.3
Lise mezunu	349	30.9
Yüksekokul mezunu	33	2.9
Toplam	1129	100.0

Medeni durum	n	%
Evlü	136	12.1
Bekar	986	87.3
Diğer	7	0.6
Toplam	1129	100.0

Aile tipi	n	%
Çekirdek aile	1021	90.4
Büyük aile	108	9.6
Toplam	1129	100.0

Gelir durumu	n	%
120 milyon altı	344	30.5
121-424 milyon arası	669	59.2
425 milyon ve üzeri	116	10.3
Toplam	1129	100.0

Yaşanılan yerleşim birimi	n	%
Köy	429	38.0
Belde	42	3.7
İlçe	306	27.1
İl merkezi	352	31.2
Toplam	1129	100.0

Sigara içme sıklığı genel olarak %69.6 olarak bulunmuş, sigara içen bu askerlerin %2.5'inin (28 asker) ise sigaraya askerlik sürecinde başlamış olduğu görülmüştür. Bu 28 askerin 26 tanesi (%92.9), sigaraya başlama nedeni olarak ekonomik nedenler ve sıkıntı, 2 tanesi ise (%7.1) stres olarak bildirmiştir. Askerlerin sigara içme durumu ile ilgili bazı değişkenlerinin dağılımı ise Tablo II'de sunulmuştur.

TABLO - II
Araştırmaya Katılan Askerlerin Sigara ile İlgili Bazı Değişkenlerinin Dağılımı (Ankara,2002)

Sigara içme durumu	n	%
İçiyor	786	69.6
İçmiyor	343	30.4
Toplam	1129	100.0
Kaç yıldır sigara içtiği	n	%
1-2 yıl	182	23.1
3-5 yıl	274	34.9
5 yıldan çok	330	42.0
Toplam	786	100.0
Sigaraya başlama yaşı	n	%
17 yaş	141	17.9
18 yaş	259	32.9
19 yaş	205	26.1
20-24 yaş arası	178	22.7
25 yaş ve üzeri	3	0.4
Toplam	786	100.0
Günde kaç sigara içtiği	n	%
10 ve daha az	247	31.4
11-20 arası	353	44.9
20'den fazla	186	23.7
Toplam	786	100.0
Sigara içme nedeni	n	%
Alışkanlık	425	54.1
Sıkıntidan dolayı	304	38.7
Arkadaşlarım uyum	18	2.3
Diğer	39	4.9
Toplam	786	100.0

Bu arada, askerlerin sigara içme durumunu etkileyebilecek bazı değişkenlerin dağılımına bakılmış, elde edilen sonuçlar Tablo III'te sunulmuştur.

TABLO - III
Araştırmaya Katılan Askerlerin Sigara İçme Durumunu Etkileyen Bazı Faktörlerin Dağılımı (Ankara, 2002)

Yaşanılan yerleşim birimi	Sigara içme durumu		Toplam			
	Evet *	Hayır	n	%		
Köy	275	64.1	154	35.9	429	100.0
Belde	27	64.3	15	35.7	42	100.0
İlçe	219	71.6	87	28.4	306	100.0
İl merkezi	265	75.3	87	24.7	352	100.0
Toplam	786	69.6	343	30.4	1129	100.0

* Çalışmanın yapıldığı sırada "Sigari içiyor musunuz?" sorusuna "Evet" yanıtı verenler bu gruba dahil edilmiştir.
 $X^2=12.628$, $sd=3$, $p=0.006$

Öğrenim düzeyi

Okur-yazar değil	19	57.6	14	42.4	33	100.0
Okur-yazar	28	58.3	20	41.7	48	100.0
İlkokul mezunu	288	65.9	149	34.1	437	100.0
Orta okul mezunu	175	76.4	54	23.6	229	100.0
Lise mezunu	251	71.9	98	28.1	349	100.0
Yüksekokul mezunu	25	75.8	8	24.2	33	100.0
Toplam	786	69.6	343	30.4	1129	100.0

$X^2=14.473$, $sd=5$, $p=0.013$

Babanın öğrenim düzeyi

Okur-yazar değil	95	66.0	49	34.0	144	100.0
Okur-yazar	66	62.9	39	37.1	105	100.0
İlkokul mezunu	462	68.6	211	31.4	673	100.0
Orta okul mezunu	94	75.8	30	24.2	124	100.0
Lise mezunu	54	80.6	13	19.4	67	100.0
Yüksekokul mezunu	15	93.8	1	6.2	16	100.0
Toplam	786	69.6	343	30.4	1129	100.0

$X^2=13.942$, $sd=5$, $p=0.016$

Annenin öğrenim düzeyi

İlkokul altı	362	67.5	174	32.5	536	100.0
İlkokul ve orta okul	391	70.3	165	29.7	556	100.0
Lise ve üzeri	33	89.2	4	10.8	37	100.0
Toplam	786	69.6	343	30.4	1129	100.0

$X^2=7.929$, $sd=2$, $p=0.019$

Tablo III'teki sonuçlardan da görüldüğü üzere, askerin yaşadığı yerleşim yeri büyüdükçe, askerin öğrenim düzeyi arttıkça ve askerin annesinin ve babasının öğrenim düzeyi arttıkça, sigara içme sıklıkları da istatistiksel olarak anlamlı şekilde artmaktadır.

Öğrenim durumunun sigaraya başlama yaşı ile de ilişkili olduğu, 17-19 yaş arası sigaraya başlayanlarda lise ve üzeri öğrenim görmüş kişilerin payı %29.3 iken, ilk ve orta okul mezunlarının payı %64.6 olarak gerçekleşmiş ve bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0.001$).

Diğer taraftan, babası üst düzey yöneticilik yapan askerler arasında sigara içme sıklığının %94.1'lere vardığı, ancak bu değer, babası esnaf olan askerlerde %75.6, işçi-memur olanlarda %71.7, çiftçi çocuğu askerlerde ise %61.6 olduğu görülmüş ve bunun istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($p=0.001$). Ancak, askerlerin sigara içme sıklığının, medeni durumu, gelir durumu ve aile tipi ile ilişkili olmadığı saptanmıştır (sırasıyla $p=0.053$, $p=0.108$ ve $p=0.858$).

Sigara içenler ile içmeyenler arasında herhangi bir yaş farkı bulunmadığı ($p=0.646$) ve aylık ortalama gelirin iki grup arasında belirgin bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p=0.130$).

Yerleşim yerlerine göre sigara içme miktarı karşılaştırıldığında, herhangi bir farklılık olmadığı, köyde, ilçede veya il merkezinde yaşayanlarda sigara içme miktarlarının birbirine yakın olduğu bulunmuştur ($F=0.145$, $p=0.933$). Ancak, Jandarma Bölge Komutanlığı'nda bulunan askerlerde bir paketten fazla içme sıklığı %74.2 iken Mamak Muhabere Okulu'ndakilerde bu sıklık %25.8 olmuş ve bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0.001$). Bunun yanı sıra, sigara içme süresinin köy ile il merkezi arasında farklılık gösterdiği, köyde ortalama sigara içme süresi 2.08 yıl iken, il merkezinde 2.28 yıl olduğu görülmüştür ($F=2.971$, $p=0.031$). Ancak, askeri birlikler bakımından anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($t=0.231$, $p=0.340$).

Diğer taraftan, askerin öğrenim durumunun, babasının öğrenim durumunun, medeni durumun, aylık gelirin ve aile tipinin, ne sigara içme süresi ne de sigara içme miktarı ile ilişkili olmadığı bulunmuştur ($p>0.05$).

TARTIŞMA

Çalışma sonucunda, sigara içme prevalansı %69.6 gibi yüksek bir düzeyde gerçekleşmiştir. Bu sıklık, Norveç ordusundaki %50.9 (11), İsrail ordusundaki %47.5 (12), ABD ordusundaki %35.0 (7) ve Suriye ordusundaki %46.1 (13) bulunan prevasanslarla karşılaştırıldığında yüksek kalmaktadır. Ancak, Tekbaş ve arkadaşlarının, 1999 yılında yaptıkları bir kohort çalışmasında elde ettikleri %63.1'lik sonuçla karşılaştırıldığında, yıllar içinde büyük bir değişim olmadığı görülmüştür (14).

Bunun yanı sıra, sigaraya başlama nedenleri arasında "sıkıntı" ve "stres" %38.7 olarak gerçekleşmiştir. Ancak, sigara içmeye askerlik sürecinde başlamış olanların sadece %2.5 olarak gerçekleşmiş olması, askerler tarafından belirtilmiş olan "sıkıntı"nın, askerlik süreci ile ilgili zorluklar değil de daha büyük ekonomik ve sosyal sorunlar olduğunu düşündürmektedir. Bu yönüyle düşünüldüğünde, çalışmanın bulguları, askerlik sürecinin stresine bağlı olarak, sigara başta olmak üzere, madde kullanımının yükseldiği yönündeki bulgularla (6,11) çok fazla uyum göstermemektedir. Ayrıca, askerlerin %50.9'unun henüz 18 yaşında iken sigaraya başladığı göz önünde bulundurulursa, sigara karşıtı çalışmaların lise ve dengi okullar değil çok daha erken dönemlerde verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Sigara içme durumunu etkileyebilecek faktörler arasında öğrenim durumunun önemli yer tuttuğu görülmektedir. Hem askerin, hem de ebeveynlerinin ayrı ayrı öğrenim durumlarının sigara içme ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Öğrenim düzeyi yükseldikçe sigara içme sıklığının da arttığı görülmüştür. Bu sonuç, eğitim düzeyi düşüldükçe sigara içme sıklığının arttığını gösteren çalışmalarla da uyuşmamakta (7,12), ancak Tekbaş ve arkadaşlarının çalışmalarındaki bulgularla örtüşmektedir (14,15).

Ancak, öğrenim düzeyi yüksek olan askerlerin sigara içme sıklığındaki anlamlı yükseklik ile babası üst düzey yöneticilik yapan askerlerin sigara içme sıklığındaki anlamlı yükseklik birlikte göz önüne alındığında, hem sosyal statüsünün artmasının, hem de ekonomik ve kültürel anlamda serbestlik düzeyinin artmasının, askerlerin, sigara gibi maddelere daha rahat yönelmelerine yol açtığını düşündürmüştür.

Nitekim, Çokan ve arkadaşları ile Tekbaş ve arkadaşlarının yapmış oldukları araştırmalar, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan kişilerde sigara içme sıklığının da yüksek olduğu yönünde bulgular sunmaktadır (14,15,16).

Bir diğer faktörün de arkadaş çevresi olduğu görülmektedir. İlk sigarasını arkadaşından alan askerlerin payı %78.9 olarak gerçekleşmiş ve diğer gruplardan anlamlı derecede farklı olduğu görülmüştür ($p=0.001$). Bu durum, hem Türkiye'de hem de dünyada daha önce yapılmış bazı çalışmalarla da gösterilmiştir (11,12,16).

Ayrıca, yaşanan yerin büyüklüğünün de sigara içmede önemli bir faktör olduğu ve askerlerin yaşadığı yer büyüdükçe sigara içme prevalansının da arttığı görülmüştür. Bu sonuç da, Tekbaş ve arkadaşlarının yapmış olduğu çalışmanın bulguları ile uyuşmaktadır (14). Bu durum, şehirlerin, hem ekonomik hem de sosyal bakımdan fırsatlar içerdiği kadar yıpratıcı öğeler de içerdiği şeklinde yorumlanmıştır.

Sonuç olarak; bu çalışmada, öğrenim düzeyinin, yaşanan yerin büyüklüğünün, sosyo-ekonomik düzeyin ve arkadaş çevresinin sigara içme açısından risk faktörleri olduğu görülmüştür. Ayrıca, sigaraya karşı verilecek sağlık eğitimi çalışmalarının daha erken dönemlerde verilmesinin uygun olacağı kanaatine varılmıştır. Ancak, bu çalışmanın, risk faktörlerinin daha net olarak ortaya konması ve böylece sigaraya karşı mücadelede daha uygun stratejiler geliştirilebilmesi için başka çalışmalarla desteklenmesi gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Wyngaarden, J.B., Smith, L.H., Bennett, J.C.: *Cecil Textbook of Medicine*. 19. Baskı. Page 295.
2. Ankara'da çeşitli kurumlarda çalışanların sigara içme durumuna göre kan nikotin seviyeleri ve akciğer fonksiyon testleri. *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Enstitüsü (İSGÜM) Yayınları*. No:2. Ankara, 1986.
3. Miller, M., Hemenway, D., Bell, N.S., Yore, M.M., Amoroso, P.J.: *Cigarette smoking and suicide: a prospective study of 300.000 male active-duty army soldiers*. *Am J Epidemiol*. 151 (11): 1060-3, 2000 Jun 1.
4. Smith, S.S., Fiore, M.C.: *The epidemiology of tobacco use, dependence and cessation in the United States*. *Prim Care*. 26(3): 433-61, 1991 Sep.
5. Bilir, N., Doğan, B.Ç., Yıldız, A.N.: *Sigara içme konusundaki davranışlar ve tutumlar*. Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı Yayınları. No: 7. Ankara, 1997.
6. Bray, R.M., Fairbank, J.A., Marsden, M.E.: *Stress and substance use among military women and men*. *Am J Drug Alcohol Abuse* 25(2): 239-56, 1999 May.
7. Kroutil, L.A., Bray, R.M., Marsden, M.E.: *Cigarette smoking in the U.S. military: findings from the 1992 Worldwide Survey*. *Prev Med*. 23(4): 521-8, 1994 Jul.
8. Blake, G.H., Parker, J.A., Jr.: *Success in basic combat training: the role of cigarette smoking*. *J Occup Med*. 33(6): 688-90, 1991 Jun.
9. Hepburn, M.J., Johnson, J.M., Ward, J.A., Longfield, J.N.: *A survey of smoking cessation knowledge, training and practice among U.S. Army general medical officers*. *Am J Prev Med*. 18(4): 300-4, 2000 May.
10. Sanchez, R.P., Bray, R.M.: *Cigar and pipe smoking in the U.S. military: prevalence, trends and correlates*. *Mil Med*. 166(10): 903-8, 2001 Oct.
11. Schei, E., Sogaard, J.: *The impact of military service on young men's smoking behaviour*. *Prev Med*. 23(2): 242-8, 1994 Mar.
12. Karl, J.D., Laor, A.: *Cigarette smoking and educational level among young Israelis upon release from military service in 1998-a public health challenge*. *Isr J Med Sci*. 28(1): 33-7, 1992 Jan.
13. Maziak, W., Mzayek, F., Devereaux, A.V.: *The dynamics of cigarette smoking during military service in Syria*. *Int J Tuberc Lung Dis*. 5(3): 292-6, 2001 Mar.
14. Tekbaş, Ö.F., Ceylan, S., Hasde, M.: *1976 doğumlular kohortunda sigara içme sıklığındaki değişim: (askerlik öncesi ve askerlik başlangıcında sigara kullanma sıklığının karşılaştırılması)*. *Gülhane Tıp Dergisi*. 41 (4): 443-449, 1999.
15. Tekbaş, Ö.F., Vaizoğlu, S.A., Güleç, M., Hasde, M., Güler, Ç.: *Smoking prevalence and factors affecting this*. *Military Medicine*. 167 (9): 742746, 2002.
16. Spor, Çokan, Y., Günay, Ö., Akayoğlu, A., Saydam, M.B., Hanyal, Ü., Varol, N.: *Düşük ve yüksek sosyo-ekonomik düzeylerde sigara ve alkol kullanımı*. *İstanbul Halk Sağlığı Bülteni*. 4(11): 7-13, 1990.